

Historieglimt 164

Rotvoll asyl

Asyl er et gammelt ord for et tilfluktssted eller et trygt sted for personer som har problemer. Ordet ble brukt om de eldste barnhagene. Det var et trygt sted for barn som hadde begge foreldre i arbeid og streifet omkring i gatene i arbeidstiden. I dag snakker vi om asylinstituttet. Det er retten for forfulgte mennesker til å finne et trygt oppholdssted. Asyl ble også navnet til sykehus for sinnslidende som hadde det svært vanskelig i Norge. Wilhelm Keilhau sier i verket «Det norske folks liv og historie», bind 9 Oslo 1931, side 68: «*Den eneste klasse i landet som i årene omkring 1840 hadde det like vondt som festningsslavene, var de sinnssyke. Etter tellingen av 1845 var der i hele riket 4.290 av dem, 325 i byene og 3.965 på landet. I forhold til folkemengden var det et meget høit tall.*» Videre skriver han: «*Av de sinnssyke var 3.930 fattige, som ble forpleiet på bekostning av kommunene. Da alle landets anstalter tilsammen ikke hadde plass for mere enn 147, blev 3.783 utsatt hos private. Det eneste de kommunale myndigheter tenkte på var å slippe billigst mulig fra saken.*» Anstaltene var de seks såkalte dollhus eller dårekister i de største byene, åpnet fra 1776 til 1842. Der fikk de sinnssyke et sted å være, men et bedrøvelig og elendig liv.

Eilert Sundt og andre samfunnsforskere studerte de vanskeligstiltes kår og gjorde landets bestemmende myndigheter oppmerksom på problemene. Sinnsykelegen Herman Wedel Major fikk størst betydning for de sinnssyke. Han var født ved Kristiansand i 1814 som sønn av en norsk kvinne og en irsk far. Foreldrene ble skilt og faren tok sitt liv da Herman var student. Han ble medisiner og da hans forlovede ble sinnssyk, ble han psykiater. Han utvirket at Stortinget vedtok den mest fremsynte lov om sinnssykepleie i noe land. Han utvirket også starten på bygging av Gaustad asyl som skulle dekke hele Norge. Major var tiltenkt å være direktør ved Gaustad, men han var utslitt og dro til Amerika, men omkom på veien dit. Likevel er han den enkeltperson som har den største fortjeneste ved opphavet til moderne norsk sinnssykepleie. Hans minne bør leve i landet.

Det var i 1855 vårt første sykehus for sinnslidende, Gaustad asyl ved Christiania, stod ferdig. For første gang kom er sykehus som ville forsøke å helbrede de sinnssyke. I 1872 kom det neste sykehuset av denne typen: Rotvoll som skulle betjene det nordenfjeldske Norge. Rotvoll fikk en 118 årig historie som skal berøres i all korthet her. I 1972 kom et jubileumsskrift for å feire 100 årsjubileet: Valborg Borgan og Gerd Søråa, *Rotvoll 1872-1972*, Trondheim 1972. Det forteller interessant om hundre års utvikling. Rotvoll tok imot sin første pasient 5. januar 1872 og 5. januar 1972 ble pasient nummer 13.890 mottatt. Stortinget bevilget i 1866 og 1869 144.200 spesidaler til byggingen. Sluttregnskapet viste utgifter på 120.400 spesidaler. Ikke verst! Arkitekt var Ole

Falck Ebbell. Den fine gården Rotvold nedre ble valgt fordi eieren proprietær Carl Stephansen var villig til å selge 2/3 av gården for 15.000 spesidaler. Ved siden av prisen var det avgjørende at Rotvoll lå nær Trondhjem by, lå lunt til, hadde rik trevegetasjon og hadde en god og sikker landingsplass. Både pasientene og forsyningene kom gjerne sjøveien. De opprinnelige bygningene var i bruk hele sykehusets eksistens til det ble nedlagt i 1990. De viktigste ombygninger og utvidelser skjedde i årene 1919 til 1928. Hele anlegget står fremdeles og ble fra 1994 benyttet av HIST, avdeling for lærer- og tolkeutdanning. Nordenfjeldske Psykiatrihistoriske Museum ble i 1956 åpnet i D-blokka fra 1872. I 2012 ble anlegget kjøpt av Nidaros Bolig for bruk til leiligheter. Det interessante museet kan nå bli rasert.

Behandlingen har gjennomgått endringer og forbedringer gjennom de siste 150 år. Majors store tanke om å helbrede sinnssykdom er likevel et stykke unna. Det mest iøynefallende er de mange forsøk med nye metoder som etter en tid igjen er oppgitt. I 100 års historien skrives det under overskriften «Nye behandlingsmetoder» side 106: *«Selve behandlingsmetodene for sinnslidelser hadde ikke undergått særlige nyvinninger siden de første pasientene vandret inn gjennom porten på Rotvoll. Leger og pleiere hadde ikke så mye å hjelpe seg med, de måtte helst ty til gode ord, vennlig behandling, litt beroligende midler og varme bad. Altfor urolige fikk finne seg i isolat og tvangsmidler. Av og til dukket opp nye, men sørgelig kortvarige teorier om hvordan de sinnslidende skulle skaffes hjelp og lindring og i beste fall helbredelse. Til tross for manglende behandlingsmuligheter hendte det ikke så sjelden at pasienter vandret ut av porten i beste velgående – og de kom ikke tilbake heller.»* Metoder som malariabehandling og insulinsjokk kan nevnes som forgjeves forsøk. Midt på 1950-tallet kom medisiner som ataraxica og antidepressiva. De gjorde slutt på skrik og skrål hos utagerende pasienter og skapte et annet miljø. De ansatte opplevde det som en helt ny tid.

Personalet hadde hele tiden en krevende oppgave. Lenge var pleiepersonalet uten egen utdanning. De ble kalt voktere og bodde sammen med pasientene med lite fritid. I 1870-åra var dette ikke noe særsyn. En arbeider hadde få rettigheter. De yngre opplevde arbeidet nærmeste som å være i et fengsel. Etter hvert ble arbeidsforholdene bedre. Først da de organiserte seg ble det store forbedringer. Rotvoll Personalforening ble stiftet 19. juli 1934. Til en begynnelse var det bare 13 medlemmer, men medlemstallet vokste smått om senn og foreningen fikk stor betydning for bedre lønns- og arbeidsforhold. Legene og pleierne gjorde gjennom årene en imponerende innsats til beste for pasientene under ofte vanskelige forhold. Det store overbelegget i lange perioder var en særskilt belastning